

Магрос Л.

(наук. кер.: доц. Пивоварська К.Б.)

*студентка V курсу історичного факультету
Полтавського національного педагогічного
університету імені В.Г. Короленка*

СУРОГАТНЕ МАТЕРИНСТВО ЯК СПОСІБ РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА БАТЬКІВСТВО

В сучасних умовах людство зіткнулося з великою кількістю проблем, що призводять до безпліддя або погіршення стану здоров'я жінки, яка не має змоги виносити дитину. На сьогодні відомі різноманітні методи боротьби із безпліддям. Серед них особливе місце займає сурогатне материнство, яке є актуальним та поширеним явищем. Значна частина питань стосовно природи сурогатного материнства уже досліджувалась науковцями, а нові правовідносини породжують низку проблем, пов'язаних з реалізацією права на материнство та батьківство.

Сурогатне материнство — це метод лікування безпліддя, а саме запліднення жінки шляхом імплантації ембріона з використанням генетичного матеріалу подружжя, з метою виношування і народження дитини, яка в подальшому буде визнана такою, що походить від подружжя, як правило, на комерційній основі на підставі відповідного договору між подружжям та сурогатною матір'ю [7, С. 128].

Існує два види сурогатного материнства. Перше гестаційне, при якому не існує ніякого генетичного споріднення між сурогатною матір'ю і дитиною, у матку сурогатної матері вводять яйцеклітину від біологічних батьків. При гендерному (традиційному) — жінка виношує генетично свою дитину, одночасно вона є і донором яйцеклітини, та виношує запліднений у пробірці ембріон. Для України характерне тільки гестаційне сурогатне материнство.

Застосування методу сурогатного материнства для реалізації батьками можливості мати генетично свою дитину передбачено нормативними актами України: Основами законодавства України про охорону здоров'я, Сімейним кодексом України, Цивільним кодексом України, Законом України «Про трансплантацію органів і інших анатомічних матеріалів людини» [2], Правилами державної реєстрації актів цивільного стану, Інструкцією про порядок застосування допоміжних репродуктивних технологій.

За цивільним законодавством України сурогатна матір та замовники (подружжя) мають право укласти між собою певного роду договір (наприклад, договір про надання послуг). Ще до народження дитини сурогатна матір підписує особливу згоду про те, що вона не заперечує проти запису батьками дитини її «замовників», яка нотаріально посвідчується [6, с. 136].

У доповненні до Закону України «Про трансплантацію органів і інших анатомічних матеріалів людини» зазначено, що подружжя, яке дало згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій, володіє батьківськими правами і обов'язками по відношенню до дітей, які народилися в результаті цих методик [2, с.237]. Це положення підтверджується ч. 2 ст. 123 СК України.

З юридичної точки зору, в Україні договірне регулювання сурогатного материнства є неоднозначним. Постає питання віднесення чи не віднесення сурогатної матері до суб'єктів цивільних правовідносин. Виходячи із суті сімейних відносин, ця жінка не може бути їх суб'єктом, оскільки відсутня кровна спорідненість, шлюб, усиновлення, що є обов'язковими умовами підтвердження наявності сімейних відносин. Але умовно можна допустити, що після реєстрації акту цивільного стану — народження дитини і запису її матір'ю вона стає суб'єктом сімейних правовідносин.

СК України забороняє оспорювання батьківства у випадку, якщо в момент реєстрації себе батьком дитини особа знала, що не є її батьком, а також особа, яка дала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій відповідно до ч. 1 ст. 123 СК України (у разі народження дружиною дитини, зачатой за допомогою ДРТ) [5]. Але, на думку деяких авторів, при цьому не враховується можливість недобровільної згоди на таку реєстрацію (зачаття), обману, зачаття дитини іншим способом.

Наприклад С. С. Козлов вважає, що за вказаних обставин не виключається право особи оспорювати здійснений про неї, як про батька дитини, запис за мотивами порушення волевиявлення (наприклад, якщо заява про визнання батьківства була подана під впливом погроз, насильства або в стані, коли позивач не був здатний усвідомлювати значення своїх дій або керувати ними) [3, с. 55].

Л. В. Красицька звертає увагу також на те, що в разі, коли особа надала згоду на застосування допоміжних репродуктивних технологій, а у реальній дійсності дитина була народжена від сторонньої особи, то не можна позбавити права на оспорювання батьківства такої особи з інших підстав, які повинні бути доведені у суді [1, с. 54].

Необхідно вказати, що може виникнути ситуація неправомірного застосування презумпції батьківства, зокрема до чоловіка сурогатної матері, коли на підставі свідoctва про шлюб його буде зареєстровано батьком дитини, народженої його дружиною за договором сурогатного материнства. В даному випадку йдеться про зловживання презумпцією, а не про її застосування, а тому таку негативну практику слід унеможливити відповідним законодавчим регулюванням.

Питання визначення кола можливого суб'єктного складу у відносинах між сурогатною матір'ю і подружжям налаштовує на такі міркування: чи можливо скористатися програмою сурогатного материнства самотньому чоловіку, який не перебуває у шлюбі. Відповідно право на

продовження роду є невід'ємним природним правом людини, яким вона наділена з моменту народження. Відповідно до ч. 7 ст. 281 ЦК України «повнолітні жінка або чоловік мають право за медичними показаннями на проведення щодо них лікувальних програм допоміжних репродуктивних технологій згідно з порядком та умовами, встановленими законодавством». Батьківство повинно бути встановлено шляхом подачі батьком і сурогатною матір'ю сумісної заяви до органу РАЦС. Мати може у встановленому законом порядку відмовитися від дитини в пологовому будинку. Біологічний батько на підставі документа про встановлення батьківства забирає свою дитину з пологового будинку і реєструє її в органі РАЦС. При цьому в свідоцтві про народження в графі «мати» повинен ставитися прочерк або прізвище матері записується за вказівкою біологічного батька. Але цей вид «традиційного сурогатного материнства» законодавчо не регулюється на території України, тому що відповідно до вимог чинного законодавства України в свідоцтві про народження запис про матір не може бути відсутнім, тому що діє принцип «презумпції материнства» [4, С.56].

Таким чином, в Україні один законодавчий акт – Сімейний кодекс регулює право на сурогатне материнство і зазначає, що таке право реалізується лише для осіб, які перебувають у шлюбі. Інші правові ситуації, які виникають при реалізації програм сурогатного материнства для осіб, які не перебувають у шлюбі, повинні регулюватися за аналогією закону, а також принципів гуманності, розумності і справедливості.

Література:

1. Красицька Л. Оспорювання батьківства // Юридична Україна. - 2008. - №7. — С. 52-57.
2. Про трансплантацію органів і інших анатомічних матеріалів людини : Закон України від 16.07.1999 №1007-XIV [Текст] // Відомості Верховної Ради. - 1999. №41. С. 377.
3. Рубець І.В. Презумпція батьківства та можливості її спростування за сімейним законодавством України // Юридична наука. №6. – 2011. – С. 53-56.
4. Сенік С.В. Визнання батьківства за законодавством України // Актуальні питання в галузі сімейного законодавства та реєстрації актів цивільного стану / Під ред. Пйотра Каспшика [Текст]. Люблін. 2007. С.50-57.
5. Сімейний кодекс України від 10 січня 2002 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу // <http://zakon.rada.gov.ua>
6. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-ІУ [Текст] // Відомості Верховної Ради. - 2003. - №40-44. - ст. 356
7. Явор О. А. Правові аспекти сурогатного материнства. [Електронний ресурс] Режим доступу: <http://oai.org.ua/index.php/record/view/181608>